

Կ Ր Օ Ն Ա Կ Ա Ն

ԿԵԱՆՔԻ ԲԱՆԱԼԻՆ

Հաւատ սիրով աջողեալք
Գաղ. Ե. 6.

Ա.

Մարդկային կեանքը հոսանուտ է և անցաւոր: Մեր աչքի առաջ ծնուում է երեխան, կատարելութեան հասակը թեւակոխում և ապա անհետ խորասուզուում՝ մահուան ծովի անյատակ խորութեան մէջ: Այս է կեանքի արտաքին տպաւորութիւնը: Եւ այսպէս է ոչ միայն անհատի, այլ և ազգերի համար: Ո՛ւր են հին աշխարհի թագակիրներն ու աշխարհակալները, որոնց ձիւս սմբակների տակ կանաչ արտերն ու մարգագետինները փոշելից անապատ էին դառնում: Ո՛ւր է գեղեցիկ Յունաստանը, արուեստի և բանաստեղծութեան չքնաղ հայրենիքը, ո՛ւր աշխարհի տէր Հռոմը իւր տիեզերակալ կայսրներով և զօրապետներով, աննման ճոխութեամբ և հարստութեամբ: Անցել են: Անցել են Աթէնքի գեղեցիկ կոյսերը, որոնք Աթենասի և Աստղիկի գաղափարն են տուել յոյն արուեստին, անցել են Հռոմի պերճ և ազնուաշուք պատրիկները՝ կեանքի վայելքները ճաշակող եպիկուրեան հանճարով և ճոխութեամբ: Մենք կարող ենք աւելի հեռուն սաւառնել. նոր պեղումների և ուսումնասիրութիւնների շնորհիւ ընդարձակուել է մեր հայեացքը դէպի պատմութեան խորին անցալը. անհունութեան և անորոշութեան սահմաններից տեսանելի են դարձել արդէն հին եգիպտացիների, Ասորեստացիների, Հետիտների, Բաբելացիների և Պարսիկների կեանքն իրենց արուեստի, քաղաքակրթութեան և գիտութեան բարձր զարգացմամբ, աշխարհակալական ձգտումներով և նուաճումներով: Անցել են և սրանք, եգիպտոսի փարաւոններն ու Ասորեստանի հզօր արքաները իրենց

չքեղ և զարմանալի պալատներով ու տաճարներով: Ի՞նչ է մարդկային կեանքը յաւիտենականութեան մէջ. քամոյց պոկուած աշնանային մի տերեւ կամ արեւի ճառագայթների առաջ չբացող մի կաթիլ ցօղ: Անցաւոր է փառքը, հարստութիւնը, արտաքին զօրութիւնը, վայելքը և ամենայն ինչ ահաւոր ժամանակի տեղութեան մէջ:

Եւ այս անցաւորութեան, դաժան մահուան գաղափարը կլինէր յաղթական, տիեզերքի վերայ իշխող, մարդկութիւնը իւր կեանքին վերջ կդնէր յուսահատութեամբ, եթէ նորա սրտի խորքում հաստատուած չլինէր մի ուրիշ հակոտնեայ զգացում, անյադ ծարաւ դէպի վսեմը, դէպի գաղափարական աշխարհը, յաւիտենական անժանօթը, որից կենդանութեան աղբիւրն է բղխում:—Հաւատ առ Աստուած, բարին, ճշմարիտը և դեղեցիկը: Այս հուատն ու զգացումն է, որի շուրջն է պտըտում տիեզերական և անհատական պատմութիւնը իւր լաւագոյն տենչերով և իղձերով, հոգեւոր ազնիւ պտուղներով: Հանենք այդ երակը և ահա կեանքն ու պատմութիւնը կլինի աննպատակ և անհասկանալի, ճիւղաղական մի զօրութիւն, որ կոչուած է միայն իւր ծնունդներին անողորմ կերպով տանջելու և ոչնչացնելու:

Բ.

Մարդկային հոգուն յատուկ է թափանցել կեանքի խորհուրդների մէջ: Իսկ կեանքը բանականութեան համար անապատի աւազների մէջ թաղուած մի լուռ սփինքս է: Պէտք է գտնել այդ գաղտնիքը: Մեր միտքը թռիչքներ է գործում ըմբռնելու գոյութեան սկիզբն ու նպատակը, տիեզերքը, իւր արտաքուստ անողորմ, ոչինչ չխոստացող, մեքենական օրէնքներով, որի մի մասնիկն ենք կաղմում և մենք: Տանջալից է որոնման այդ ուղին, բայց յատուկ բոլոր մտածող, զգացող էակներին: Ի՞նչ է կեանքը: Ի՞նչ ենք ծնուել: Աւելի բանաւոր: չէ ինքնասպանութիւնը: Ի՞նչ է բարին և չարը, մեղքն ու արդարութիւնը, ճշմարտու-

թիւնը, Խնչու պէտք է խեղդենք մեր մէջ եսական և անձնական վայելքի, շահասիրութեան շարժառիթները, աւելի բնական չէ, որ հզօրը իւր գաղանական բնազդներով ոչնչացնէ իրենից թոյլերին, ինչո՞ւ մեր ազնիւ ետը, խիղճը բողբոջում է դորա դէմ: Ահա մտքեր ու հարցեր, որ զարթոյնում են մտածող մարդու հոգու խորքերից, ինչպէս անտառապատ լեռների ձորերից ու խոռոչներից բարձրանում է մէզն ու մառախուղը և նրանց կատարը ծածկում:

Կենդանարար այն լոյսն ու ջերմութիւնը, որ փարատում է մեր հոգու վերայ նստած մէզն ու մառախուղը, այն բանալին, որ լուծում է կեանքի առեղծուածքը, նպատակ և բովանդակութիւն տալիս նորան, հաւատն է: Առանց հաւատի դիտութիւնն անկարող է մեր հոգու ձգտումներին և տենչերին բաւականութիւն տալ, լուծել կեանքի նպատակը: Նա միայն առարկայական քննութեան հետ գործունի, նա ընդարձակում է մեր ծանօթութիւնները, միջոցներ տալիս բնութեան շատ երևոյթների վերայ իշխելու կամ մեր օգտին գործադրելու: Նա լուսաբանում է մեր կենդանական կեանքը, պարզում որոշ չափով նորա կապը հոգեկան կարողութիւնների և երևոյթների հետ, առանց մաղի չափ անգամ պակասեցնելու կեանքի խորհրդաւորութեան գաղտնիքը, մահուան և անցաւորութեան անողորմ գաղափարի յուսահատական իրողութիւնը:

Մեր մէջ սովորական դարձած դատողութեամբ հաւատը յատուկ է միայն հասարակ ժողովրդին, «կրթուած» և դիտութեան հոտն առած շրջանների համար ամօթ է նոյն իսկ հաւատացեալ լինել: Բայց այդ մի մոլորութիւն է, որ բղխում է ծանծաղ մտածելուց և տգիտութիւնից: Ընդհակառակ հաւատը բարոյական այն կենդանարար զօրութիւնն է, որ հաւասարապէս անհրաժեշտ է թէ ռամկին և թէ քաղաքակրթութեան վերին աստիճանի վերայ կանգնած մարդուն: Տարբեր են նրանց հաւատոյ բովանդակութիւնն ու որակը իրենց հասկացողութեան և կրթութեան աստիճանների համեմատ, բայց երկուսի համար էլ նա է

միակ մղիչ, մաքրիչ և սփռիչ զօրութիւնը՝ երկուսն էլ այնտեղից են իրենց գոյութեան և կեանքի բովանդակութիւնն ու նպատակը ստանում, երկուսն էլ առանց այդ բարոյական զօրութեան հաւասարապէս գաղաններ են, մէկը վայրենի և կոշտ, միւսը նուրբ և խորամանկ։

Մարդկային հոգու զարգացման պատմութիւնը պարզում է, թէ նորա բոլոր սխրագործութիւնները հաւատի արդիւնք են։ Հաւատոյ հերոսները միայն կարող էին ասել. «մահ ուր է յաղթութիւն քո»։ Որովհետեւ նոքա տիեզերքի և կեանքի վերայ չեն նայում իբրեւ մի պատահականութեան վերայ, այլ Աստուծոյ էութեան և կենդանութեան մի յայտարարի վերայ։ Աստուծոյ է գալիս կեանքը, անմահութեան և կատարելութեան աղբիւրից, որի մի կաթիլն ենք կազմում և մենք, մեր գոյութեամբ կապուած նորա հզօր և անսահման կամքի հետ, և ուրեմն որոշ դեր ունինք կատարելու այն հոյակապ շինութեան կառուցման մէջ, որ բարոյական կատարելութիւն է կոչում և Աստուծոյ թագաւորութիւն։ Այս հաւատից են բղխել անհատի, ազգութեան և մարդկութեան բոլոր մեծ գաղափարներն ու գերականները, բարոյական և մարդասիրական պէս պէս երևոյթներն ու գործերը։ Մարդկային հոգու ամբողջ զարգացումը, քաղաքակրթութիւնը, դաստիարակչական և յառաջադիմական ձգտումները հաւատի թելադրութիւն են միայն։ Չլինէր հաւատ դէպի ապագան, կ'կանգնէր գործունէութեան մեքենան և յուսահատութիւնը կ'իշխէր։ Այս հաւատից է բղխում մեր կոչումն ու ծառայութիւնը դէպի դրացին, եղբայրը, մեր ժողովուրդն ու օտարը։ «Հաւատ սիրով աջողեալք» ճշմարիտ կրօնական անձնաւորութեան հոգու պատկերն է և նորա գործնական կեանքը։ Պատահական չէ, որ բարձրագոյն և հոգեւոր կեանքի այդ երկու ծաղիկները կապուել են միմեանց հետ առաքեալի գրչի տակ։ Հաւատացեալի ներքին աշխարհում նրանք արմատով, օրգանական միութիւն են կազմում և իբրեւ ազնիւ հեղուկ անուշահոտութեամբ լցնում հոգու անօթը։ Անհատներ կարող են լինել որոնց մէջ կրօնական հաւատի

փոխարէն որ և է աշխարհայեացք է բռնում, բայց այդ ժամանակաւոր և մասնաւոր բնաւորութիւն ունի: Կրօնական մաքուր հաւատն է, որ մղում է մարդուն դէպի անձնուիրութիւն և բարոյական կատարելութիւն, զսպել լով եսականը, շահասիրականը: Կրօնական հաւատը մի և նոյն ժամանակ սէր է դէպի մերձաւորը, դէպի կարօտեալը: Իսկ այս բոլորի վերջնական ելակէտը Աստուած է, մեր հոգու զեկավարն ու տնօրէնը, տիեզերքի կենդանի հոգին: Նորա գոյութիւնը գիտնական ապացոյցների չի ենթարկւում, բայց ոչ մի լուրջ գիտնական էլ չի փորձում ջրել այն զօրութիւնը, որով մարդկային կեանքն ու աշատմութիւնը միտք ու բովանդակութիւն է ստանում և մեղմանում բնութեան ճակատագրական և անողորմ երեւնայականութիւնը: Նիւթապաշտական հայեացքը, որ այնքան իշխող է մակերևութային և խակ մտքերի վերայ, միակողմանի և անբաւարար է նկատուած արդէն իսկական գիտութեան և փիլիսոփայութեան ներկայացուցիչների կողմից: Նա բաւականութիւն չի տալիս մարդկային հոգու գաղափարական և ազնուագոյն պահանջներին, տանջուող և օրոնող հոգիներն այնտեղ խաղաղութիւն և հանգիստ չեն գտնում:

Գ.

Մեծ է գիտութեան զօրութիւնը, մարդկային մտքի յառաջադիմութիւնը, քաղաքակրթութիւնը: Բայց ինչ կարող են անել նրանք տառապող հոգիների համար առանց Աստուծոյ գաղափարի: Գիտութիւնն ու քաղաքակրթութիւնը նոյն իսկ չարիք են առանց հաւատոյ և բարոյականութեան մաքրիչ զօրութեան, որովհետեւ նրանց ընթացակից են և այնպիսի երեւոյթներ, որոնք կեանքի և գոյութեան ամենամեծ թշնամիներն են: Քաղաքակրթութիւնը բարիք է, բայց մի և նոյն ժամանակ տանջանք իւր բացասական և վիրաւոր կողմերով, որ քաղցկեղի նման վարակել կարող է մարդկային հոգին ու կեանքը, եթէ հաւատոյ և սիրոյ շաղախը սպեղանի չլինի նորա ապականու-

թեան դէմ, Յաւոյ և հեծութեան այս զարմանալի հովիտը բոլորովին ուրիշ գունաւորութիւն է ստանում, երբ Աստուծոյ կենդանի շունչն ենք տեսնում նորա մէջ հաւատոյ և սիրոյ ակնոցներով, Տիեզերքը, որի մի մասն ենք և մենք, այլևս մեռած մեքենականութիւն չէ և աննպատակ։ Զինջ երկինքը իւր բիւրաւոր և անհունութեան մէջ տարածուած աստղերով, շքեղ գարունը իւր անուշադոյր ծաղիկներով, սառնորակ աղբիւրներն ու վճիռ առուակները իրենց քաղցր խոխոջներով կենդանութիւն են ստանում և մեր սրտի հետ խօսում։ Ամէն ինչ Աստուծոյ ներկայութեան յայտարարն է, ինչպէս և մեր սիրտն ու հոգին իւր լաւագոյն իղձերով և տենչերով։ Արդեօք խաբուսիկ է այն։ Ո՞րն է իրականը, ո՞վ կարող է ասել։ Մի բան միայն հաստատ դիտենք, որ կեանքի արտաքին տպաւորութիւնը անցաւորութիւնն է և մահը, և մենք ճնշուած ենք մեքենական անողորմ օրէնքների տակ, սակայն մեր հոգու մէջ Աստուծոյ ճառագայթած հաւատն ու սէրը այդ անցաւորութիւնը յաւիտենականութեան է փոխարկում, մահուան տագնապը երջանկութեան և սքանչաջման։ Մեր գլխին այլ ևս ճակատագրական դամակեան սուրը չի կախուած, այլ երկնաւոր Հօր գթութեան և սիրոյ հովանին։ Կեանքի փութորիկների և ալէկոծութեան մէջ մեր նաւահանգիստն ունինք, տառապանքների համար մխիթարութեան մի աղբիւր։

Մեզ շրջապատող մթութեան և խաւարի մէջ Փրկչի անձնաւորութիւնն էլ նոյն ճշմարտութիւնն է քարոզում, հաւատոյ և սիրոյ լապտերը ձեռքին։ Դէպի վեր, դէպի մեր աւագ եղբայրը և մեր Աստուծոյ որդին։ Վտանգաւոր է ճանապարհը, անդունդների և ծերպերի վերայով, բայց դէպի վեր, որովհետեւ մեր Տէրն էլ այդ ճանապարհով է անցել, իսկ այդ ճանապարհը կեանքի և փրկութեան ճանապարհն է մահուան զօրութեան ճիրաններից։ Նորա կեանքի բանալին ևս հաւատն ու սէրն էր դէպի Աստուած, որ օրհնութիւն դարձաւ մարդկութեան համար։ Ի՞նչ կեանք կարող է փոխարինել նորան։ Ա՛խ, եթէ մեր սրտերի մէջ ևս գէթ մի նշոյլ կաթէր այն հաւատոյ և սիրոյ ճառագայթներն, որ մեր Տիրոջ ուղին լուսաւորեց։